

Tea-Tereza Vidović Schreiber

Sveučilište u Splitu

tvidovic@ffst

 <https://orcid.org/0000-0002-3635-9026>

Poetika splitskih rubnih usmenoknjiževnih oblika

Sažetak: U radu se donosi prikaz rubnih usmenoknjiževnih oblika zabilježenih u gradu Splitu i njegovoj neposrednoj okolini kroz upisane i ispisane grafite. U suvremenoj su teoriji književnosti rubni usmenoknjiževni oblici opisani kao dio nefikcionalne književnosti koji uglavnom definiraju priče iz svakodnevice.

Ono što svakako intrigira čitatelja i promatrača ovakvih oblika njihov je naglašen i dominantan humor. Predstavit će se stoga, na korpusu izabralih splitskih usmenoknjiževnih tekstova upisanih u grafite, kontekst tzv. vječno žive mediterranske satire. Kroz grafite, kao dio književne strukture, analizirat će se nadalje poetika malih literarnih formi kao najbližih oblika u književnoteorijskoj zbilji ranije determiniranih (suvremenih) poslovica i aforizama. Cilj je rada prije svega predstaviti splitske grafite smještene u područje rubnih usmenoknjiževnih oblika i prikazati njihovu poetiku u koju je uključena neuobičajena komunikacija gdje se autor grafita obraća ciljanom recipijentu ili pak skupini recipijenata. Posebno će se dati osvrт i na zanimljivost grafita unutar svijeta rubnih usmenoknjiževnih oblika. Naime, često se događa da sam grafiter postaje recipijent, a onda opet i aktivan sudionik koji na vlastiti tekst grafita odgovara tako što ga mijenja, pa ne rijetko i briše¹ stvarajući pritom nove forme i zanimljive (pre)oblike u (is)pisanoj priči iz svakodnevice.

Ključne riječi: rubni usmenoknjiževni oblici, splitski grafiti, priče iz svakodnevice

¹ Josipa Tomašić. „Otpor, smijeh i ulična filozofija. Poetika grafita – novo izdanje knjige Stipe Botice.“ *Vijenac* 461 (2011): 7-8, pristupljeno 13. travnja 2019, <http://www.matica.hr/vijenac/461/otpor-smijeh-i-ulicna-filozofija-237/>.

1. Uvod

„Kada palača, nakon smrti njezina graditelja, postaje stolnica, tada – može se reći – prestaje splitska prošlost, a počinje sadašnjost.“²

Citatom Ivana Boškovića najavljuje se tema rada o onim splitskim usmenoknjiževnim oblicima kao ilustratorima vremena u kojem trenutno nastaju. Nazivaju se rubnima jer dodiruju nešto od tipičnog usmenoknjiževnoga i u strukturi i u funkciranju, a i zato što samo jednim svojim dijelom, rubno, zahvaćaju modele i duh tradicijske književnosti.³ Dakle, na temelju prikupljenih, zabilježenih i fotografiranih grafita, odredit će se njihova plodnost, motivske značajke i prisutnost humora u takvim oblicima. Taj ponekad grub, (samo)kritičan, satiričan pa i rugalački ton u zapisima ukazuje i na tipičan mediteranski model življjenja gdje je smijeh prije svega i bijeg od surove stvarnosti kao i trajno paradoksalno ironično poigravanje s nemogućnošću mijenjanja društvenih, socijalnih i ekonomskih prilika nabolje. Također, komparacijom s primjerima iz drugih zemalja i gradova pokušat će se prikazati tematsko-stilska podudarnost proizašla iz bezdušnosti građanskog života⁴ i naglašene potrebe za izlaskom iz neke vrste anonimnosti, izražavanjem svojeg stava, upućenoga prije svega istomišljenicima, kao mogućeg stvaranja svojeg identiteta⁵. U tom kontekstu, ističući kulturnoantropološke odrednice, Botica⁶ za grafite kaže da imaju „identifikacijsku funkciju“, koju definira kao „antropologisku potrebu za očitovanjem“. Stoga, unutar poetike malih literarnih formi, graffiti su najbliži poslovici i aforizmu, iako nemaju jedinstvenu poetiku. Grafiti nedvojbeno uz literarnost, likovnost i jednostavnost uključuju i specifičnu komunikaciju, dinamičnost i nestalnost upravo zbog brzog nestajanja.⁷ Nadalje, ako se u rubne usmenoknjiževne oblike mogu svrstati priče iz svakodnevlja (ovdje su to trač-priče), graffiti i epitafi, onda njih valja motriti kao književne proizvode, stereotipne bar u svojoj modelskoj konstrukciji. Dakle, oni nisu po komunikacijskim oznakama folklorni, ali su s folklorom blisko

² Ivan Bošković, „Sjećanje, pamćenje, identitet – Split u književnosti Veljka Barbierija,“ *Dani Hvarskoga kazališta*, sv. 37, br. 1 (2011): 348.

³ Stipe Botica, *Povijest hrvatske usmene književnosti* (Zagreb: Školska knjiga, 2013), 505.

⁴ Dražen Lalić, Anči Leburić i Nenad Bulat, *Graffiti i subkultura* (Zagreb: Alinea, 1991), 62–63.

⁵ Richard Lachmann, „Graffiti as career and ideology,“ *American Journal of Sociology*, sv. 94, br. 2 (1988): 229–250.

⁶ Botica, *Povijest*, 508.

⁷ Tomašić, „Otpor, smijeh i ulična filozofija“.

povezani, pa se tu još mogu svrstati natpsi na vrčevima, na kuhinjskim zidnim tkaninama, na licitarskim srcima, spomenarski zapisi itd.⁸ U radu će se nastojati i prikazati kako su priče iz svakodnevlja često poticaj za stvaranje grafita, što ukazuje na to da se ta dva različita rubna usmenoknjiževna oblika vrlo često vremenski i prostorno mogu kontekstualizirati, ali i nadopunjavati.

2. Grafiti

Grafiti su crteži ili natpsi na zidovima, izvedeni kredom, ugljenom ili sprejom, specifičnog likovnog izraza i tipični za subkulturu velikih gradova.⁹ Autori su većinom anonimni, a kroz spontani, neakademski umjetnički izraz oslikavaju političko i socijalno nezadovoljstvo u urbanim prostorima (nekoć npr. Berlinski zid), no to mogu biti i likovni izrazi raznih supkulturnih grupa i pojedinaca (npr. na zidovima škola, u vlakovima podzemne željeznice i dr.). Oni su figure života koje jamče originalnost grada i osiguravaju njegov kolektivni identitet. Jezik kojim se grafiteri služe nije uvijek hrvatski standardni, dapače pišu i razgovornim ili kolokvijalnim jezikom bez poštivanja pravopisne norme. Zanimljivo je da se danas sve više institucionaliziraju i komercijaliziraju (npr. umjetnik K. Haring). U prilog tomu govori i činjenica da se u samom Splitu posljednjih godina organizira oslikavanje zidova na više lokacija u gradu. Naime, umjetnici grafita stvaraju svoje umjetničke radove u sklopu drugog izdanja xSTATIC JAM-a, međunarodnog grafiti-okupljanja i festivala *street art* umjetnosti.¹⁰

Kako ističe jedan od pionira hrvatske ulične umjetnosti Slaven Kosanović Lunar, pod pojmom grafita u kontekstu ulične umjetnosti podrazumijevamo svaku osmišljenu intervenciju u urbanom prostoru. To može biti, objašnjava Lunar, slovni stil, lik ili pak intervencija koja udahnuje novi život, odnosno novu zamišljenu ulogu nekom objektu.¹¹

⁸ Maja Bošković-Stulli, „O usmenoj književnosti izvan izvornog konteksta,“ *Narodna umjetnost*, sv. 19, br. 1 (1982): 41.

⁹ Vesna Nosić, „Brodske tekstualne grafiti,“ *Croatica et Slavica Iadertina*, sv. 9/2, br. 9 (2013): 431–438.

¹⁰ „Međunarodno okupljanje grafiti umjetnika ponovno u Splitu: Pogledajte što su do sada nacrtali“, pristupljeno 24. siječnja 2020., <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/me-unarodno-okupljanje-graffiti-umjetnika-ponovno-u-splitu-pogledajte-sto-su-do-sada-nacrtali-16143>.

¹¹ „Grafiti – umjetnost ili vandalizam?“, pristupljeno 19. siječnja 2020., <http://modralasta.hr/clanak/graffiti-umjetnost-ili-vandalizam>.

Grafitska djelatnost počinje davno, već u spiljskim crtarijama (Reisner i Grosskamp), zatim staroegipatskoj, antičkoj i srednjovjekovnoj kulturi¹², a prvi su hrvatski graffiti napisani u srednjem vijeku (Salona – epitafi i epigrami)¹³. Pojavu suvremenih grafita vežemo za Ameriku, Philadelphiju, 1960-ih godina. No nešto kasnije New York je postao svjetsko sjedište grafitske djelatnosti, a izvor je hip-hop kultura u *rap-glazbi* Bronx-a. Iz Amerike su se postupno proširili u većinu gradova širom svijeta¹⁴, dok su se noviji hrvatski graffiti pojavili nakon Drugog svjetskog rata te su to u početku bile uglavnom „političke parole i ideološke krilatice“.¹⁵ U kontekstu kronologije nastanka u kontinuitetu u Hrvatskoj donosi se Botičin¹⁶ nešto skraćeni izbor:

- Bolje trbuh od pljačke / nego grba od štihače. (Zagreb, 1992.)
 U raju je dobro, ali u paklu je bolje ekipa. (Zagreb, 1993.)
 Pijem, pušim, drogiram se, / čini mi se, popravljam se. (Split, 1995.)
 Žene nose štikle / da im se jezik ne bi vukao po podu. (Dubrovnik, 1997.)
 Da nije pripomila muškarca, žena bi pripomila neku drugu životinju. (Zagreb, 1999.)
 Nada je bogatstvo onih koji ništa nemaju. (Mostar, 1999.)
 Kakvi su me učili, / mogao sam ispasti još gori! (Požega, 2000.)
 Brak je ono što dolazi / poslije života a prije smrti. (Osijek, 2001.)
 Vlada štedi / dvadeset ministara dijeli jedan mozak. (Zagreb, 2002.)
 Radi mira u kući, srušili smo je do temelja. (Nova Gradiška, 2003.)
 E moj narode, / lako te se zavede! (Karlovac, 2004.)
 Da bi se obećanje ispunilo, ono mora biti prazno. (Križ, 2005.)
 Postao sam ateista, / ubili boga u meni. (Bjelovar, 2006.)
 Bože, spasi nas kuge, / gladi i narodnjaka! (Zaprešić, 2007.)
 Vuk dlaku mijenja, / Crvenkapicu nikada! (Dubrava, Zagreb, 2008.)

¹² Tomašić, „Otpor, smijeh i ulična filozofija“.

¹³ Vesna Nosić, „Suvremeni tekstualni graffiti – vježbe,“ *Croatica et Slavica Iadertina*, sv. 10/2, br. 10 (2014): 439.

¹⁴ Nosić, „Suvremeni tekstualni graffiti“, 439.

¹⁵ Zvonimir Mrkonjić, *Tvar kao pamćenje: likovni eseji* (Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2006), 128.

¹⁶ Botica, *Povijest*, 508.

Grafitima se u Hrvatskoj najprije ozbiljnije, u istaživačkom smislu, počeo baviti Dražen Lalić sa suradnicima Anči Leburić i Nenadom Bulatom. No, među značajnije teoretičare grafita kasnije su se svrstali i sam Stipe Botica, Arif Ključanin, Reana Senjković, Vlatka Filipčić-Maligec, Zvonimir Mrkonjić, Tomislav Šakić i Josip Užarević¹⁷, a u ovom će radu biti prikazan i sakupljački rad splitskog novinara Mladena Vukovića.

2.1. Klasifikacija grafita

Iako postoje različiti pokušaji klasifikacije grafita, najčešće se svode na *sadržajni* (ili motivski) i na *formalni niz*¹⁸. Željko Predojević (2018) pišeći o textualnim grafitima ističe njihov poslovičan karakter te navodi kako Krešimir Bagić¹⁹ govori o njihovim stilskim osobitostima, i Josip Užarević²⁰ također govori o njihovim minimalističkim osobitostima na razini sadržaja, forme i izričaja, dok ih pak Stipe Botica²¹ veže za usmenoknjiževnu poetiku. Narav ovog minimalističkog žanra ogleda se u kratkoći, a zanimljivi su i široj populaciji prihvatljivi upravo zbog toga što su često povezani i s drugim književnim minimalističkim žanrovima kao što su bećarac, ganga, dosjetka, poslovica, vic, izreka, aforizam, paradoks, psovka, kraća lirska pjesma (ponekad i stih poznatih estradnih umjetnika) ili pak slogan.²² Anči Leburić razlikuje tri vrste osnovnih formi grafitnih izraza: „To su: 1. simbolička forma 2. slikovna forma i 3. textualna forma“²³ Pridodata im je i tzv. kombinirane vrste formi grafitnih izraza: simboličko-slikovna, simboličko-slikovno-textualna simboličko-textualna, slikovno-textualna.²⁴ Radovan Vidović²⁵ kategorizira grafite prema temama naslanjajući se prije svega na sadržaj poruke, tj. nastoji odrediti njihovu semantiku: zabavna glazba, sport, politika i sociologija, pobačaj, narkomanija te razne i neodredive. Najdetaljniju tematsko-sadržajnu kategoriju grafitnih prikaza dali su

¹⁷ Nosić, „Suvremeni“, 453.

¹⁸ Stipe Botica, „Grafiti i njihova struktura,“ *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti*, sv. 45, br. 1 (2001): 80.

¹⁹ Krešimir Bagić, *Rječnik stilskih figura* (Zagreb: Školska knjiga, 2012), 162.

²⁰ Josip Užarević, *Književni minimalizam* (Zagreb: Kikograf, 2012), 109–143.

²¹ Botica, *Povijest*, 508.

²² Željko Predojević, „TEŠKI GRAFITI – o usmenosti u komunikaciji na društvenim mrežama na primjerima grafita poslovičnog karaktera,“ *Philologica LXXVII*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, ur. Saša Vojtechová Poklač (Bratislava: Univerzita Komenského, 2018): 180–188.

²³ Lalić, Leburić i Bulat, *Grafiti i subkultura*, 63–64.

²⁴ Lalić, Leburić i Bulat, *Grafiti i subkultura*, 64.

²⁵ Radovan Vidović, „Splitski grafiti s jezične strane,“ *Čakavska rič*, sv. 19, br. 1 (1991): 85.

Lalić, Leburić i Bulat²⁶, a to su: 1) grafiti vezani uz odnos prema životu (svjetonazorski), 2) glazbeni grafiti, 3) grafiti vezani uz školu, 4) grafiti vezani uz alkohol i opojna sredstva, 5) grafiti vezani uz grupu i prijateljstvo, 6) grafiti vezani uz ljubav i seks (opsceni sadržaji), 7) grafiti vezani za nasilje, 8) humoristički grafiti, 9) motociklistički (automobilistički) grafiti, 10) nacionalni grafiti, 11) religijski grafiti, 12) političko-ideološki grafiti, 13) sportsko-navijački grafiti, 14) teritorijalni grafiti, 15) ostali grafiti.

U ovom radu posebna će se pozornost usmjeriti na one grafite koji imaju duhovit sadržaj s obilježjima splitskog tipičnog humora i na taj se način oslanjanju dijelom na „splitske“ teme.

2.2. Humor u splitskim grafitima

U humoru koji stvara jezik, svi su humoristički postupci istodobno i stilistički jer smiješan je, prije svega, jezični postupak. Što god humorist činio, čini to u jeziku i jezikom, poigrava se jezičnim materijalom.²⁷ Nadalje, zanimljivo je da se emocionalna intonacija grafta razlikuje po temama, ali i po razdobljima. Grafiti, primjećuje Vidović²⁸, koji donose sadržaje iz područja zabavne glazbe, uglavnom su mirnije intonirani, deklarativni, manifestativni, aplauditivni, benigno navijački, dok su oni s temama iz politike, socijalnih odnosa, problematike abortusa, narkomanije i nogometu (npr. *HAJDUK 1 – IVAN PAVAO 2, DINAMO 15 – PAPA BENEDIKT 16*)²⁹ često nabijeni eksplozivnim emocijama, kao i agresivnim i bojovnim izrazima s ciljem krajnje angažiranosti u danom trenutku. Nadalje, grafile kao usmenoknjiževne forme valja motriti na način da su svojom strukturom vezani za usmenoknjiževnu poetiku³⁰ pa se poput grafta u drugim zemljama i drugim hrvatskim gradovima mogu naći brojni podudarni tipovi figura sa splitskim grafitima. Najčešće su to figure ironije (npr. *CIVILIZACIJA? TO JE PUT OD PEĆINE DO ATOMSKOG SKLONIŠTA*)³¹, no i paradoksa i oksimorona s ciljem da se tekstualno jasno izrazi kritika.³² Stoga, primjećuje Lalić, u grafitima sve vrvi od iskričavosti, nadmudrivanja (npr. *GAVRILA*

²⁶ Lalić, Leburić i Bulat, *Grafiti i subkultura*, 62.

²⁷ Jelena Vlašić Duić, „Verbalni humor u Vučetićevoj čakavskoj poeziji,“ *Govor*, sv. 8, br. 1 (2009) (prema Bergson 1987): 90.

²⁸ Vidović, „Splitski grafiti s jezične strane“.

²⁹ Iz privatne zbirke grafta Mladena Vukovića.

³⁰ Botica, *Povijest*, 508–509.

³¹ Privatna zbirka grafta Mladena Vukovića.

³² Krešimir Bagić, *Rječnik stilskih figura* (Zagreb: Školska knjiga, 2012), 162.

*PRINCIP? JE LI TO ONAJ KOJI JE UBIO POSLJEDNJEG KINESKOG CARA JOHNA KENEDYJA?*³³, trpkog humora, samohvala i poruga, što nam kazuje o tome tko smo, u kavom mjestu živimo (npr. *LAKŠE JE UĆI U POVIJEST NEGO U AUTOBUS PROMETA*)³⁴, a možda nam i pokazuje kako bi se ono moglo promijeniti.³⁵ Dakle, grafit je kao jezična struktura često aforizam (npr. *TKO RANIJE UMRE, DUŽE JE MRTAV*)³⁶, odnosno poslovično iskustvo (često i frazeologizirano). Čak i kad nemaju nikakvog smisla, kad po svom estetskom i poetskom sadržaju dosežu nulti stupanj, graffiti ipak uvijek pogađaju svojom semiološkom drskošću.³⁷

Slika 1. <https://www.dw.com/hr/pri%C4%8De-splitskih-zidova/g-45364847-1568714746681115/>

Slika 2. <https://www.facebook.com/Splitski-grafiti-1568714746681115/>

U ovim se grafitima kroz figure ironije i paradoksa iščitava stav prema socijalno-ekonomskoj krizi u zemlji.³⁸

2.2.1. Podjela splitskih humorističkih grafita prema sadržaju na koji se odnose

Lalić³⁹ splitske grafite s elementima humora dijeli na sljedeći način:

- a) Grafiti čiji se sadržaji odnose na (opće)poznate humorističke likove Općepoznati humoristički likovi, koji su junaci filmskih serijala, dječjih crtica i sl., npr. *ALF*, *DIDA MRAZ* i *SNOOPY*, što ilustrira

³³ Izvor: Iz privatne zbirke grafita Mladena Vukovića.

³⁴ Izvor: Iz privatne zbirke grafita Mladena Vukovića.

³⁵ Simon Critchley, *O humoru* (Zagreb: Algoritam, 2007), 21.

³⁶ Izvor: Iz privatne zbirke grafita Mladena Vukovića.

³⁷ Michel Thévoz, „Zid kao erogena zona,“ *Quorum*, sv. 18, br. 1 (1988): 215.

³⁸ [³⁹ Lalić, Leburić i Bulat, *Graffiti i subkultura*, 146.](https://www.google.hr/search?biw=1366&bih=625&tbo=isch&sa=l&ei=j2QwXtO3PPuEk74PwrOXgAE&q=grafiti+u+spltu&oq=grafiti+u+spltu&gs_l=img.3...287607.290464..291690..0.0.0.144.910.7j3.....0....1.gswzimg.....0i67j0i10j0i10i30j0i5i30j0i8i30j0i30j0i10i24.x3saV9Rvkq4&ved=0ahUEwiTu9jT3qbnAhV7wsQBHcLZBRAQ4dUDCAc&uac=t#imgrc=7SLknjR7UXXgsM:</p>
</div>
<div data-bbox=)

podsvjesnu težnju za održavanjem dječjeg statusa ili za ironiziranjem svijeta odraslih, njihova rada, društva, politike i sl.

b) Grafiti čiji su humoristički sadržaji subjektivno određeni

U njima se naglašavaju zamjenice *ja/moj* i formuliraju se glagoli u prvom licu jednine. Na primjer: *IDEN NA BROD DONIĆU MASLA / JA VOLIM KUPUS ! / JA + JA = JAJA / SUNCE SIJA KO TEPSIJA U SRCU MI DEPRESIJA / UVIJEK ME UHVATE DOK PIŠEM PO ZI...* Nešto noviji primjer bilježi i Vuković: *VOLIO BIH BITI JUNAK NEKE KNJIGE. BIBLIJE, NA PRIMJER.*

c) Grafiti s općenitim humorističkim sadržajima

To su smiješne poruke koje su neodređene i(li) crteži koji asociraju na humorističke interpretacije s ciljem da budu odgovor na već napisane grafite, ali s humorističkim nabojem.

BROTHERS O' KAMILA, BRRRR... (i crtež glave) / BUNJE SITY, CHALLENGER, ADVENTURE TEAM / ČIOVO CITY / DIJAREJA (zaokruženo A) / HOP, HOP – DVA HULA HOP / I ZIMI I LJETI GRAŠIN AIRWAYS LETI / JURE JE UKRO KAŠETU? / O'KAMILA / REZERVAT LUĐAKA SUĆIDAR...

U sadržajnom kontekstu ove iste potkategorije ističu se i tzv. intervencijski grafiti. Donosimo neke od zabilježenih: *BAZU JESI LI SADA ZADOVOLJAN* (intervencija na grafit *OŠ DA NAPIŠEM BAZU / NEXT TIME* (ispisano unutar srca – intervencija na grafit *FALA NA SLADOLEDU*), *TU I JA* (intervencija na grafit *KUD IDIJOTI*).

2.3. Odnos prema recipijentu

Analizirajući recipijenta pučke književnosti, Tomašić⁴⁰ pokazuje da iz specifičnosti pučkih recipijenata proizlaze poetičke zakonitosti toga tipa književnosti, odnosno da je riječ o književnoj poetici koja svoje zakonitosti ne gradi prvenstveno na tekstu, nego u komunikacijskomu odnosu između teksta i recipijenta. Nadalje, pritom se poziva i na Horacijevu maksimu da književnost treba poučiti i zabaviti. Na taj način ona postaje jedna od temeljnih odrednica pučke poetike, uz napomenu da u pučkom pogledu zabava kao kategorija svoju puninu dobiva tek u spoju s korisnim.⁴¹ Stipe Botica⁴² „različitost izražajnih značenja

⁴⁰ Josipa Tomašić, „Recipijenti pučke književnosti kao polazište za razumijevanje pučke poetike,“ *Narodna umjetnost*, sv. 52, br. 2 (2015): 182–191.

⁴¹ Josipa Tomašić, „Pučka književnost i kulturno pamćenje na primjerima poetike Luke Ilića Oriovčanina,“ *Fluminensia*, sv. 28, br. 2 (2016): 136–137.

⁴² Stipe Botica, „Grafiti i njihova struktura,“ *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti*, sv. 45, br. 1 (2001): 80.

grafita“ naziva formom, „neformalnost i neinstitucionalnost kao komunikativni aspekt grafita“, odnosno komunikacijskim modelom, dok „interakciju između korisnika grafitnog komuniciranja“ komunikacijskom interakcijom, što je svakako jedna posebnost grafita jer tada sam recipijent postaje aktivan sudionik.

Na primjer:

a) izravno obraćenje recipijentu:

*LUD, KO OVO PROČITA / KO IMA NESTO PROTIV GRAFITA
NEKA SE POTPISE OVDE: / KRENI PREMA MENI! / KAKO TI
KUPUS / VI KOJI DOLAZITE, A NISTE POZVANI OSTAVITE
SVAKU NADU⁴³*

b) obraćanje recipijentu kroz napisan grafit i odgovor recipijenta grafitom koji je napisan odmah ispod: *U KRIZI SAM! – I JA* (drugi autor) / *OĆEŠ DA TI PIVAN – NE JOŠ OĆU ŽIVIT!* (drugi autor)⁴⁴ / *BOG JE MRTAV. NIETZCHE – NIETZCHE JE MRTAV. BOG.*⁴⁵

Grafiti mogu prenositi privatne poruke koje govore o osobnosti grafitera ili o njegovim osjećajima (slika 3). Također mogu biti i neka vrsta besplatnih oglasa što prikazuje slika 4, a i odabrani primjeri iz Botičine⁴⁶ knjige o suvremenim grafitima u Splitu: *MINJAM SESTRU ZA AUSPUH OD KOZE / MINJAM MATER ZA MALU TEKU NA KOCKE / MINJAM JEDNOSOBNU LAMPU ZA DVOSOBNU / MINJAM ŠTAFNU ZA KRAFNU.*

Slika 3. <https://www.facebook.com/pg/Splitski-grafiti-1568714746681115/photos/7/>

Slika 4. <http://pogledaj.to/architektura/kuda-plovi-dalmacijavino/>

Na slici 3 prikazan je grafit u formi vica na školi Teslinoj ulici, a poznat je i na širem području Republike Hrvatske, pa čak i u susjednim državama, dok je na slici 4 napisan grafit na podu aludirajući tako na propast tvornice pića u Splitu, nakon procesa privatizacije.

⁴³ Vidović, „Splitski grafiti s jezične strane,“ 74–83.

⁴⁴ Botica, *Suvremeni hrvatski grafiti*, 62.

⁴⁵ Uzeti primjer je iz privatne zbirke splitskoga novinara i književnika Mladena Vukovića, koju mi je ustupio za potrebe ovog rada 2019. godine, ali proces prikupljanja trajao je više godina.

⁴⁶ Botica, *Suvremeni hrvatski grafiti*, 74.

Nadalje, važno je istaknuti da su konzumenti grafita (potrošači, recipi-jenti) slučajni ili namjerni prolaznici koji ih iščitavaju kao „izlog supkulture“.⁴⁷

Ipak su u većini slučajeva generalizirane poruke, one se najbolje dekodiraju, iščitavaju i interkomuniciraju unutar određene grupe ili generacije, odnosno najčešće među mlađom populacijom. Primjer je takvog nerazumijevanja i ime irske *rock*-grupe U2, koje stariji građani ponekad čitaju kao ustašku parolu.⁴⁸

Autori grafita (grafitoskriberi, grafitari, grafiteri) najčešće su mladići, anonimni adolescenti ili skupine adolescenata u urbanim sredinama. Oni žele ostaviti svoj autohtoni trag pobune u beznadnom betonskom gradskom sivilu⁴⁹, što je i vidljivo na primjeru (slika 5) gdje je prikazana oglasna ploča na pročelju jezgre grada koja narušava ljepotu i povijesnu arhitekturu. Naime, oglasne ploče postaju grafiterima prostor za javno obraćanje gradskoj vlasti zbog toga što još uvijek nema pravne osobe koja je zakupila taj oglasni prostor da bi ga prodavala drugima. Dakle, ovdje su grafiteri u biti aktivisti koji ukazuju na to da nije raspisan natječaj da bi se potencijalni koncesionari uopće mogli javiti.⁵⁰

Slika 5. <https://portalsplita.com/split/splitski-aktivisti-ponovno-napadaju-crvenim-sprejem-porucili-nadite-zubic-vilu>

⁴⁷ Lalić, Leburić i Bulat, *Grafiti i subkultura*, 36.

⁴⁸ Veljka Čolić-Peisker, „Dražen Lalić, Anđi Leburić, Nenad Bulat: Grafiti i subkultura,“ *Politička misao*, sv. 29, br. 2 (1992): 142–144.

⁴⁹ Lalić, Leburić i Bulat, *Grafiti i subkultura*, 36.

⁵⁰ Andrea Topić, „Što se krije iza graftita punih bunta koji tajnovito niču po centru Splita? Misteriozni grafiter sprevjevima razotkriva milijunska aferu, poveo nas je u noćni dir i sve nam ispričao“, pristupljeno 10. ožujka 2019, <https://slobodnadalmacija.hr/split/sto-se-krije-iza-grafita-punih-bunta-koji-tajnovito-nicu-po-centru-splita-misteriozni-grafiter-sprejevima-razotkriva-milijunska-aferu-poveo-nas-je-u-nochni-dir-i-sve-nam-ispricao-585625>.

3. Priče iz svakodnevlja

Prema Botici⁵¹, u pričama iz svakodnevlja uglavnom se ističe da je *ogovaranje* glavna tema, jer je prije svega pričalačka razbibriga novoga vremena.

U suvremenoj teorijskoj klasifikaciji ta bi se vrsta mogla ubrojiti i u *trivijalnu književnost* zbog mogućeg pričalačkog iskustva kojim se na lako prihvatljiv način prikazuje zbilja, neobični i iluzorni dogadaji kojima se golica recipijentska znatiželja, a koji se ostvaruju jednostavnim zapletima i nemaju odveć zahtjevnu stilizaciju. Sve su to, međutim, opća mjesta teorije književnosti te tekstovi koji pripadaju usmenoj književnosti i nemaju svoju posebnu teorijsku izgradnju.⁵²

No takve se priče pojavljuju od davnina, posebice od prosvjetiteljstva i romantizma, a potaknute su motivima iz života i običaja određene sredine i oslanjanju se na izvorni narodni osjećaj i duh. U Splitu su česta druženja u kafićima, a to su ujedno i prostori za tzv. *zgode od povjerenja, čakule* koje često prerastu u *traćeve*, odnosno prigodne razgovore u trenutcima odmora, dakle ovdje je riječ o metanaraciji, odnosno pričanju o pričanju.

Prema mojim istraživanjima, osoba koju se najviše *ogovaralo* u 2011. godini u Splitu svakako je bivši gradonačelnik Željko Kerum, koji je zbog svoje ležernosti i neopterećenosti često u središtu pozornosti kako medija tako i svojih sugrađana. Priče ilustriraju način na koji građani doživljavaju gradonačelnika, a sadržaj je prije svega duhovit.

Vazi se Kerum avionom i priča na mobitel, priđe mu stjuardesa i zamoli ga da ugasi mobitel. On se napravi da je ne čuje i nastavi dalje pričati. Stjuardesa ga ponovo upozori i on tada reče osobi s druge strane da mora prekinuti jer da mu konobarica ne da pričati na mobitel. Stjuardesa mu ljutito objasni da ona nije konobarica. Kerum odgovara: Nega si pilot?! Stjuardesa se naljuti i reče mu da on ima verzot-frizuru.⁵³

Ili: ...da je Kerum u restoranu, nakon što je pojeo čevapčiće naručio šampanjac, i to najskuplji.⁵⁴

⁵¹ Botica, *Povijest*, 507.

⁵² Botica, *Povijest*, 506.

⁵³ Tea-Tereza Vidović Schreiber, „Suvremene predaje grada Splita“ (Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2011), 116.

⁵⁴ Vidović Schreiber, „Suvremene predaje grada Splita,“ 116.

Slika 6. Kerum, bivši gradonačelnik <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kerum-na-grafitima-20090501>
Autor: Leo Nikolić

3.1. Nepodnošljiva lakoća splitskih pričanja

Split kao grad od svog osnutka i dolaska cara Dioklecijana znao je stvarati priče u kojima se može pronaći rugalački sadržaj, a tomu u prilog ide i stalno izrugivanje s osobama na vlasti sve do današnjih dana. Ogovaranje koje samo po sebi preraste u trač, danas je postalo i dio medijskog svijeta.⁵⁵ Cilj je trača da umanji idealiziranost tih osoba, prikaže ih kao osobe sklone pogreškama. Sadržajno i tematski tračevi su slični, jedino se mijenjaju osobe.⁵⁶ Najčešći su likovi poznate osobe, no to mogu biti i druge osobe čiji način života „golica“ znatiželju reci-pijenta.⁵⁷ No teško je katkad odvojiti novinski, dakle medijski, pisano posredovan trač od usmenog, na ulici ili kavani prenošenoga ogovaranja, *ćakule*, trača, glasine i sl., što je oznaka vremena u kojem živimo i načina širenja priča. Medijski trač, za razliku od usmeno prenošenog trača, nastoji se pozvati na određene fotografске zapise ili druge dokaze kako bi bio vjerodostojniji, no i on je aktualan samo dok se ne pojavi novi. Zanimljivost splitskog mentaliteta je u tome što je on oduvijek imao svoje „legende“, žive ljude o kojima je pričao unutar zidina na jedan način, a izvana na drugi. Samo Spaličanin ima tu „privilegiju“ tračati svog sugrađanina, dok će se vrlo često usprotiviti ako to radi netko kome Split nije rodni grad. U skladu s tim, donosim tekst koji je 2. ožujka 2008. Milorad Bibić objavio u *Slobodnoj Dalmaciji* pod naslovom „Jesi čuja za Dina i Grašu u postelji...“, a tu je priču pripovijedao cijeli grad. Širila se nevjerljivom brzinom, a bilo je i slučajeva

⁵⁵ Vidović Schreiber, „Suvremene predaje grada Splita,“ 130

⁵⁶ Vidović Schreiber, „Suvremene predaje grada Splita,“ 115.

⁵⁷ Botica, *Povijest*, 506.

gdje su se neki pojavljivali kao svjedoci tog događaja. Milorad Bibić tu je priču zapisao u cijelosti i, naravno, demantirao ju jer u vrijeme kad se pojavila, naglašava Bibić, nitko od njezinih likova nije bio u Splitu. Koliko se često pojavljuju isti protagonisti u pričama, ukazuje i Bibićeva konstatacija kako je u dvadeset godina čuo barem dvadeset tračeva vezanih za Dina Rađu.⁵⁸ Naime, pričanje može rekontekstualizirati prijašnja pričanja jer „pričanje je priča, dakle, pripovjedač, njegova priča i njegova publika međusobno su povezani kao dijelovi istog kontinuma koji je komunikacijski događaj.“⁵⁹

Zlatnu medalju, bez konkurenčije, osvaja ovaj prošlotjedni trač o njegovoj ljubavnoj vezi s Petrom Grašom. Srebrnu kolajnu zaslužuje priča da je Dino na svoj brod skupio nekoliko misica i manekenki i isto toliko svojih prijatelja. I da se orgijalo oko Paklenih otoka. Pa je policijska patrola upala na brod. I, kao nagradu, za šutnju o cijelom slučaju, i oni su se priključili orgijanju. Uz obilato seksa, viskija i marihuane... Bronca pripada traču kako je splitska policija u ACI marinu pretrazi Dinova broda našla veliku količinu droge. Da je u tome sudjelovao i Petar Grašo, kojemu liječnici upravo spašavaju život u Istarskim toplicama jer se Petar – predozirao! A u tom trenutku, dok se Petru, uz Dinovu prisutnost, u Istri tobože spašavao život, Dino i Viktorija Rađa, zajedno s Petrovim roditeljima Zoranom i Snježanom, i samim Petrom, sjedili su na teraci restorana Graše seniora na Sustipanu. Dino Rađa je kao košarkaš osvojio brojne medalje i trofeje, ali je sigurno i veliki šampion po broju tračeva u kojima je bio glavni junak.⁶⁰

Koliko se samo teških priča pričalo o splitskom omiljenom pjevaču Dinu Dvorniku, no kada je preminuo, Split je imao potrebu ukazati na posebnost i važnost jedne iznimne osobe poput Dina, a o tome svjedoči i grafit.

⁵⁸ Vidović Schreiber, „Suvremene splitske predaje,“ 114.

⁵⁹ Dan Ben-Amos, „Toward a definition of folklore in context,“ *Journal of American Folklore. Special Issue: Toward New Perspectives in Folklore*, sv. 84, br. 331 (1971): 10.

⁶⁰ Milorad Bibić, „Jesi čuja za Dina i Grašu u postelji...“, *Slobodna Dalmacija* (nedjelja, 2. ožujka 2008.): 8.

Slika 7. Dino Dvornik. Grafiti ispred zida zgrade „Elektrodalmacije“. Fotografirala Tea-Tereza Vidović Schreiber.

4. Umjesto zaključka

U Splitu su prisutni tekstualni i vizualni grafiti, no sva dosadašnja istraživanja ukazala su na to da su tekstualni grafiti mnogobrojniji, ali ih se često povezuje s vandalizmom⁶¹, dok oni vizualni poprimaju status cijenjene umjetničke vještine unutar urbane ikonografije.⁶² Grafiti kao djelatnosti, znak su određenog kulturnog i društvenog angažmana, odnosno supkulture. U ovom se radu pokazalo da oni mogu pripadati i kreativnom umjetničkom svijetu izražavanja pa se u tom kontekstu umjetnici grafiteri služe tekstovima poznatih književnika.

No ipak, stvarajući svoju utopiju boljega svijeta, najčešće neki *genius loci* udahne život praznoj plohi nečega metaforičnoga i metonimijskoga. No jednako tako ima u grafitima i anarhičnoga, pobunjenoga, zafrkantskoga, psovačkoga i animalnoga, zbog čega se unutrašnja dinamika i tenzija grafita oslanja prvenstveno na paradoks.⁶³ Iako se o grafitima (i to ne samo splitskim) pisalo mnogo, ipak nema prikaza njihove cjelovite poetike stvaranja (osim Užarevićeva poglavља u knjizi *Književni minimalizam* 2018. pod naslovom „Grafiti: prostor, mjesto,

⁶¹ Ruprecht Skasa-Weiss, „Grafiti – zidno slikarstvo ili vandalizam,“ *Quorum*, sv. 18, br. 1 (1988): 208.

⁶² Maroje Mrduljaš, „Grafiti – dragocjen urbani fenomen: razgovor s Fedorom Kritovcem,“ *Život umjetnosti*, br. 73 (2004): 64.

⁶³ Botica, *Suvremeni hrvatski grafiti*, 221.

minimalizam“), a jedan od razloga može biti upravo njihovo brzo pojavljivanje i nestajanje. Uglavnom je poetičnost splitskih grafita, kao i onih u drugim gradovima i državama, ostvarena u literarnosti, likovnosti i jednostavnosti. Također i na aktivnom uključivanju recipijenata u komunikacijski proces, kao što je i na splitskim primjerima pokazano, recipijent postaje grafter te nadopisuje sadržaj grafita. S obzirom na to da su u ovom radu doneseni i novi zapisi splitskih humorističkih grafita novinara Mladena Vukovića, u razgovoru s njim otkrio mi je na koji je način prikupio tu popriličnu zbirku grafita koju sam za potrebe rada prikazala u nešto skraćenom izboru:

Koristio sam knjigu *Grafiti* (Zagreb, *Večernji list*, 2005: 232), a i osobno sam ih zapisivao i snimao po Splitu i ostalim dalmatinskim gradovima. Primijetio sam da se neki graffiti ponavljaju, da oni najduhovitiji brzo prelaze granice pa se neki njemački ili srpski grafit već za nekoliko dana mogu pročitati i na splitskim ulicama. Nisam nažalost putovao u inozemstvo da bih potvrdio da smo i mi izvezli nekoliko grafita u inozemstvo. Izabrane grafite redovito objavljujem u mojoj humorističkoj emisiji „Kad se smijah tad i bijah“ na HRT Radio Splita i na Facebook stranici.

Možemo zaključiti da čitanje humorističkih grafita za radijsku emisiju Mladena Vukovića nije slučajno jer je Split kao grad sklon tom pomalo zajedljivom, podsmjehivačkom mediteranskom tipu humora, naprsto ima svoju publiku (recipijente), samo što sad uživaju drukčiji model prenošenja i doživljaja ove supkulture.

Nadalje, unutar korpusa usmene književnosti, kao dio rubnih usmenoknjiževnih oblika, nalaze se i priče iz svakodnevlja, koje nemaju svoju posebnu teorijsku izgradnju te se rubnost u njima prema Botici⁶⁴ nalazi na skliskom terenu da prijeđe u kič.

U radu su prije svega prikazane splitske trač-priče i njihova mogućnost prelaska iz jednog oblika u drugi (od *ćakule* do trača, glasine ili pak suvremene predaje). Na pojedinim primjerima vidljivo je da trač-priče i grafiti ponekad nose istu poruku, no ponekad u njima može biti izrečen suprotan stav.

Na kraju, važno je istaknuti da ona tipična splitska mediteranska rastvorenost uma daje izgovorenoj, napisanoj ili improviziranoj misli, riječi, tekstu nekad teško podnošljivu satiričnu obojenost, proizišlu iz

⁶⁴ Botica, *Povijest*, 505.

čiste potrebe kazivača na recipijentsko slušanje, a nekad i na daljnje djelovanje, no ne dugo, do pojave neke nove intrigantne trač-priče koja nekad usput znači i napuštanje svoje priče.

Zanimljivo je da se za dva zadnja grafita (slika 9 i slika 10) veže pričanje iz života Borisa Šituma.

Naime, sam autor mi je ispričao da ga je često u lokalnom kafiću konobar Eco na odlasku pozdravljao: „Ajde, bog i čuvaj se psa“! Borisa je taj pozdrav zaintrigirao i saznao da je književnik Veseljko Vidović boravio kao gost u OŠ „Trstenik“ dok je Eco bio tada učenik te škole. Konobar Eco je upamlio aforizam poznatog književnika i često ga kasnije koristio u životu.

Ovdje imamo situaciju gdje autorski aforizam postaje grafit što je svojevrsni pomak u odnosu na prijašnje grafite koji su većinom anonimni (ne i manje intelektualni), jer se način na koji je biran, oslikan i integriran u prostor savršeno uklapa u urbanističku sliku grada. Dakle, izgled neke fasade nije narušen, već i arhitektonski i slikovno dobro promišljen.

Na ovom primjeru, kao i u slučaju Dina Dvornika i Željka Keruma, vidljivo je koliko se pričanja iz života isprepleću s grafitima, odnosno kako jedan žanr prelazi, prerasta ili se pak interferira u drugi rubni književnousmeni oblik kazivanja ističući pritom i svojevrsni odnos prema životu i postojanju uopće i jednog čovjeka i njegova grada.

Nije li onda *TRAŽENJE SMISLA* (grafit na Skalicama u Splitu, 2020.) u antropološkoj potrebi za očitovanjem osobnog stava uvijek negdje raspeto između izraženih utopističkih ideaala i življenih klišejiziranih društvenih struktura? Jer na kraju svake intrigantne priče važno je samo znati: *ČUVAJ SE PSA – ČOVJEK JE NEVIDLJIV* (grafit na Trsteniku u Splitu, tekst književnika Veseljka Vidovića⁶⁵).

⁶⁵ Veseljko Vidović novinar je i književnik iz Splita. Živi u Ulici Dinka Šimunovića na Trsteniku, u jednoj od poznatijih splitskih četvrti posebice po umjetničkom djelovanju nakon Domovinskog rata, a i po zanimljivoj arhitekturi koju je osmislio proslavljeni arhitekt Dinko Kovačić.

Slika 8. Umjetnički grafit u Ulici Dinka Šimunovića. Fotografišala Tea-Tereza Vidović Schreiber. Grafit je osmisnila i oslikala udruga „Kvart“, čiji je najpoznatiji član i predsjednik upravo Boris Šitum koji se bavi kiparstvom, a osobit interes pokazuje prema prostornim intervencijama i ambijentalnim skulpturama. Radi kao likovni pedagog. Član je HULU-a Split na Trsteniku.

Umjetnički grafit⁶⁶ udruge „Kvart“ na Trsteniku, poznatoj splitskoj četvrti.

Slika 9. Umjetnički grafit udruge „Kvart“ na Trsteniku, poznatoj splitskoj četvrti. Fotografišala Tea-Tereza Vidović Schreiber.

Slika 10. Umjetnički grafit udruge „Kvart“ na Trsteniku, poznatoj splitskoj četvrti.

⁶⁶ Grafit u pothodniku koji veže Ulicu Dinka Šimunovića s Ulicom Borisa Papandopula. Fotografišala Tea-Tereza Vidović Schreiber.

Prilog 1:**Grafiti koje je skupio Mladen Vuković, književnik, novinar i urednik Radio Splita**

Ne daj se Ines, nije ti se ni mater dala!
 Tko te voli manje od mene, neka mu Bog oprosti toliku mržnju!
 Moja žena i ja imamo nešto zajedničko – vjenčali smo se istoga dana.
 Brak je ono što dolazi poslije života, a prije smrti.
 Ako Pitagoru podijelimo s Pi, ostaje nam Tagora.
 Gospode, daj mi strpljenja – ali brzo.
 Volio bih biti junak neke knjige. Biblije, na primjer.
 Muškarci imaju problem za svako rješenje.
 Edipe, vrati se kući, sve ti je oprošteno. Mama.
 Prijatelj moga prijatelja je moj prijatelj. Prijatelj moje prijateljice je moj neprijatelj.
 Ljubav je stvar kemije, a seks fizike.
 Nikada ne raspravljam sa ženom koja je umorna... ili odmorna.
 Tko ovdje ne poludi, taj stvarno nije normalan.
 U mladosti sam mislio da je novac sve, a sad sam u to siguran.
 Diplomat je čovjek koji četiri puta razmisli prije nego ništa ne kaže.
 Dug čine tri slova i bezbroj brojeva.
 I mene će moja mati mobitelom zvati – zapjeva mali Hercegovac.
 Politika, olitikla, litika, itika, tika, tak, bum.
 Gavrilo Princip? Je li to onaj koji je ubio posljednjeg kineskog cara Johna Kenedyja?
 Civilizacija? To je put od pećine do atomskog skloništa.
 Nepismenima pristup zabranjen!
 U liftu vlada zakon antigravitacije.
 Pušenje ti skraćuje cigaretu.
 Zar ti stalno moram ponavljati sto puta? – reče centimetar metru.
 Odnos između čekića i čavla je – boli glava!
 Muhe su najbolji novinari – odmah otkriju kad nešto zasmrdi.
 Čovjek je najsavršenije biće na svijetu, koje svaka budala može napraviti.
 Sreća mi je okrenula leđa. To je njezina omiljena poza.
 Ako te udari struja, udari i ti nju!
 Sve dobro u životu ili je nemoralno, ili nelagodno ili deblja.
 TV bolje radi ako ga uključiš u struju.

Jeftino čekam autobus umjesto vas.
 Utopljenicima je zabranjeno deranje u Tihom oceanu.
 Drži rastojanje, mi se i ne pozajemo.
 Zašto piti i voziti kad možeš pušiti i letjeti?
 Ništa se ne poboljšava starenjem.
 Toliko je ružan da može tražiti odštetu od roditelja.
 Najviše ljudi umire u krevetu, a najmanje na tračnicama. Pouka:
 spavajte na tračnicama.
 Ako imaš veliku guzicu, to može biti vrlo jebena stvar.
 Lakše je ući u povijest nego u autobus Prometa.
 Ako netko zalijeva cvijeće praznom kantom, ne mora značiti da je
 on lud, već da je cvijeće umjetno.
 Zašto Rambo nije glumio u Titanicu? Sve bi ih spasio!
 Što ima četiri noge i ruku? Pitbull!
 Najlakši način da ti ime dođe u novine jest da ih čitaš dok prelaziš
 ulicu.
 Grijesiti je ljudski, ali je osjećaj božanski!
 Teorija relativnosti: jedna dlaka u juhi je relativno mnogo, a na
 glavi relativno malo.
 Bolje je biti malo udaren nego pretučen.
 Obaram ljudе s nogu. Alkohol.
 Što je TO niti je slobodna niti je Dalmacija.
 Iman sat ali ne razumin kakvo je ovo vrime došlo.
 Glasajte za pobjednika jer nikad se ne zna.
 Droga svima a ne sve samo njima.
 Vraćam se odmah – Godot.
 Bolje vodit ljubav nego psa.
 Bio sam ateist dok mi nisu rekli da sam Bog.
 Bistar je – Vidi mu se kroz glavu.
 Brak je ono što dolazi poslije života, a prije smrti.
 Oprezan je onaj tko prije grmljavine opere kosu šamponom od
 koprive.
 Zašto se izlagati mamurluku? Ostanite pijani.
 Parni stroj je pronađen pošto se nije mogao pronaći neparni.
 Subjekt traži objekt radi glagola.
 Ne budite praznovjerni to donosi nesreću.
 Bolje vrabac u ruci nego bijela fleka na ramenu.
 Pušenje ti skraćuje cigaretu.
 Nitko nije beskoristan, svatko može poslužiti kao loš primjer.
 Moramo ušutkat one koji su protiv slobode govora.

Rad je sladak ali ja sam šećeraš.
 Obožavam rad – mogu gledati satima kako drugo rade.
 Živi kao da ti svaki dan posljednji i jednog dana ćeš biti u pravu.
 Bolje 6 sati u školi nego ne spavati uopće.
 Muška prostitutka – Prostitutak.
 INFARKT – ma kakav bio od srca je.
 Idealna cura je lijepa, pametna, bogata i moja.
 Ne prepiri se s budalom, ljudi možda neće uočiti razliku.
 Kakvi su me učili mogao sam ispasti još gori.
 Birali ste pogrešan broj – pa mi uopće nemamo telefon.
 Budi kreativan i smisli neku novu pizdariju.
 Bas je dobro što pivo ne ostavlja mrlje od kave.

Literatura

- Bagić, Krešimir. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga, 2012.
- Bibić, Milorad. „Jesi čuja za Dina i Grašu u postelji...“ *Slobodna Dalmacija*, nedjelja, 2. ožujka 2008: 8.
- Ben-Amos, Dan. „Toward a definition of folklore in context.“ *Journal of American Folklore. Special Issue: Toward New Perspectives in Folklore*, sv. 84, br. 331 (1971): 3–15.
- Bergson, Henri. *Smijeh*. Prijevod: Brlečić, Bosiljka. Zagreb: Znanje, 1987.
- Bošković, Ivan. „Sjećanje, pamćenje, identitet – Split u književnosti Veljka Barbića.“ *Dani Hvarskoga kazališta*, sv. 37, br. 1 (2011): 342–356.
- Bošković-Stulli, Maja. „O usmenoj književnosti izvan izvornoga konteksta.“ *Narodna umjetnost* 19, br. 1 (1982): 41–55. Pristupljeno 24. siječnja 2020, <https://hrcak.srce.hr/51027>.
- Botica, Stipe. „Grafiti i njihova struktura.“ *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti*, sv. 45, br. 1 (2001): 79–88.
- Botica, Stipe. *Suvremeni hrvatski graffiti*. Zagreb: Naklada P.I.P. Pavičić, 2000.
- Botica, Stipe. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 2013.
- Božović, Ratko. „Zapis o grafitima.“ *Književna kritika*, sv. 21, br. 2 (1990): 13.
- Critchley, Simon. *O humoru*. Zagreb: Algoritam, 2007.
- Čolić-Pisker, Veljka. „Dražen Lalić, Anči Leburić, Nenad Bulat: Grafiti i subkulturna.“ *Politička misao*, sv. 29, br. 2 (1992): 142–144.
- Enciklopedija: opća i nacionalna u 20 knjiga*. Zagreb: Proleksis, Večernji list, 2005–2009.
- Lachmann, Richard. „Graffiti as career and ideology.“ *American Journal of Sociology*, sv. 94, br. 2 (1988): 229–250.
- Lalić, Dražen, Anči Leburić i Nenad Bulat. *Grafiti i subkultura*. Zagreb: Alinea, 1991.
- Mrduljaš, Maroje. „Grafiti – dragocjen urbani fenomen: razgovor s Fedorom Kritovcem.“ *Život umjetnosti*, br. 73 (2004): 64–79.

- Marković, Jelena. *Pričanja o djetinjstvu. Život priča u svakodnevnoj komunikaciji.* Zagreb: Biblioteka Nova etnografija, 2012.
- Mrkonjić, Zvonimir. *Tvar kao pamćenje: likovni eseji.* Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 2006.
- Nosić, Vesna. „Brodski tekstualni grafiti.“ *Croatica et Slavica Iadertina*, sv. 9/2, br. 9 (2013): 531–543.
- Nosić, Vesna. „Suvremeni tekstualni grafiti – vježbe.“ *Croatica et Slavica Iadertina*, sv. 10/2, br. 10 (2014): 437–453.
- Željko Predojević. „TEŠKI GRAFITI – o usmenosti u komunikaciji na društvenim mrežama na primjerima graftita poslovičnog karaktera,“ u *Philologica LXXVII. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, uredila Saša Vojtechová Poklač (Bratislava: Univerzita Komenského, 2018): 180–188.
- Ršumović, Ljubivoje. „Pojava uličarske misli kod nas.“ *Književna kritika*, sv. 21, br. 2 (1990): 18.
- Skasa-Weiss, Ruprecht. „Grafiti – zidno slikarstvo ili vandalizam.“ *Quorum*, sv. 18, br. 1 (1988): 205–212.
- Thévoz, Michel. „Zid kao erogena zona.“ *Quorum*, sv. 18, br. 1 (1988): 215–217.
- Tomašić, Josipa. „Otpor, smijeh i ulična filozofija. Poetika graftita – novo izdanje knjige Stipe Botice.“ *Vijenac* 461, 3. studenoga 2011. *Vijenac* 461(2011): 7–8. Pristupljeno 13. travnja 2019, <http://www.matica.hr/vijenac/461/otpор-smijeh-i-ulicna-filozofija-237>.
- Tomašić, Josipa. „Recipijenti pučke književnosti kao polazište za razumijevanje pučke poetike.“ *Narodna umjetnost*, sv. 52, br. 2 (2015): 179–194.
- Tomašić, Josipa. „Pučka književnost i kulturno pamćenje na primjerima poetike Luke Ilića Oriovčanina.“ *Fluminensia*, sv. 28, br. 2 (2016): 135–148.
- Josip Užarević. *Književni minimalizam*, Zagreb: Kikograf, 2012.
- Vlašić Duić, Jelena. „Verbalni humor u Vučetićevoj čakavskoj poeziji.“ *Govor*, sv. 8, br. 1 (2009): 89–100.
- Vidović, Radovan. „Splitski grafiti s jezične strane.“ *Čakavska rič*, sv. 19, br. 1 (1991): 73–90.
- Vidović Schreiber, Tea-Tereza. „Suvremene predaje grada Splita.“ Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, 2011.

Internetski izvori

- „Grafiti – umjetnost ili vandalizam?“ Pristupljeno 19. siječnja 2020, <http://modralasta.hr/clanak/grafiti-umjetnost-ili-vandalizam>
- „Međunarodno okupljanje graffiti umjetnika ponovno u Splitu: Pogledajte što su do sada nacrtali.“ Pristupljeno 24. siječnja 2020, <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/me-unarodno-okupljanje-graffiti-umjetnika-ponovno-u-splitu-pogledjate-sto-su-do-sada-nacrtali-16143>
- Šitum, Boris. Galerija radova, HULU Split. Pristupljeno 24. siječnja 2020, <http://hulu-split.hr/artisti/situm-boris/>

The Poetics of Peripheral Forms of Oral Literature in Split

Summary: The paper presents the overview of peripheral oral forms recorded in Split and its immediate surroundings in the form of written and inscribed graffiti. In contemporary theory of literature, peripheral oral forms are described as a part of the non-fictional literature mostly defining stories from everyday life.

What certainly intrigues readers and observers of these forms is their accentuated and dominant humor. Therefore, in the corpus of selected oral texts written in graffiti in the area of Split, we will present the context of the so-called everlasting Mediterranean satire. Through the graffiti, as a part of the literary structure, the poetics of short literary forms will be analyzed as the closest forms in the literary reality of previously determined (modern) proverbs and aphorisms. The aim of the paper is to present, first of all, graffiti located in Split, in the domain of peripheral oral texts, presenting their poetics which includes unusual communication, whereupon the author addresses the target recipient or the group of recipients. Particular attention will be given to a review of the specifics of graffiti in the world of peripheral oral forms in which the recipient is an active participant (Tomašić 2011), who replies to her/his own graffiti text, changing it and often erasing it, thus creating new forms and (re)shaping the recorded everyday life stories.

Keywords: peripheral oral forms, graffiti recorded in Split, everyday life stories